

Dystrofe natuurlijke poelen en meren (H3160)

Verkorte naam: Zure vennen

1. Status

Habitatrichtlijn Bijlage I (inwerkingtreding 1994)

2. Kenschets

Beschrijving: Dit habitatype omvat natuurlijke poelen en meren met zuur water en veenmodder op de bodem. In ons land betreft het zo goed als uitsluitend door regenwater gevoede heidevennen en vennen in de randzone van hoogveengebieden. Lokaal kan invloed van grondwater doordringen in de vennen, maar de regenwaterinvloed is zo groot dat men meestal spreekt van 'uitsluitend door regenwater gevoed'. Daarbij gaat het zowel om de open waterbegroeiingen als om jonge verlandingsstadia, drijvend of op de oever. Het water van deze poelen en meren is van nature zeer voedselarm en door humuszuren bruin gekleurd (zulk een milieu heet dystroof). Kenmerkend zijn wat de vegetatie betreft vooral de beginnende verlandingen die vooral bestaan uit los samenhangend drijvend veenmos. Vaak is een groot deel van het water vegetatieloos, verlanding met veenvorming verloopt langzaam. De begroeiingen bestaan uit drijvende en/of ondergedoken mossen en waterplanten, drijftillen en trilvenen op en langs het water en oeverbegroeiingen van moerasplanten van voedselarme venen. In de randzones van de dystrofe poelen kunnen ijle begroeiingen van wat hogere schijngrassen zoals snavel- en draadzegge of veenpluis het aanzien bepalen. Deze begroeiingen maken deel uit van habitatype H3160.

Wanneer de veenmoslaag zich sluit, vormt zich een dichte vegetatiemat met op den duur een hoogveenachtig patroon van bulten en slenken. Venbegroeiingen waarin deze latere successiestadia domineren, worden gerekend tot habitatype H7110 (actief hoogveen). Bij degradatie worden de begroeiingen zeer soortenarm en gaan in de zure vennen soorten overheersen zoals waterveenmos (*Sphagnum cuspidatum*), pijpenstrootje (*Molinia caerulea*) en pitrus (*Juncus effusus*). Vennen waarin zulke begroeiingen domineren, zonder aanwezigheid van méér veensoorten dan alleen waterveenmos en voor zure vennen kenmerkende gemeenschappen worden niet tot het habitatype gerekend.

In hoogveengebieden komen dystrofe poelen voor in de vorm van natuurlijke meerstallen en gegraven turfgraten. Deze maken deel uit van de habitattypen H7110 of H7120, hoogveensystemen die op landschapsschaal zijn gedefinieerd. Ze vormen feitelijk een onlosmakelijk onderdeel van de hoogveensystemen. In ons land zijn de natuurlijke meerstallen bijna allemaal verdwenen. Gezien de vele overgangssituaties die voorkomen worden binnen habitatype H3160 geen subtypen onderscheiden.

Vegetatietypen

Goed: Begroeiingen die gerekend worden tot de associaties *Sphagnetum cuspidato-obesi* (10Aa1), *Sphagno-Rhynchosporium* (10Aa2), *Caricetum limosae* (10Aa3) en *Eriophoro-Caricetum lasiocarpae* (10Ab1).

Begroeiingen die gerekend worden tot rompgemeenschappen van de klasse *Scheuchzerietea*, zoals *RG Sphagnum cuspidata-[Scheuchzerietea]* (10RG1), *RG Carex rostrata-[Scheuchzerietea]* (10RG2), *RG Eriophorum angustifolium-Sphagnum-[Scheuchzerietea]* (10RG3) en *RG Molinia caerulea-Sphagnum-[Scheuchzerietea]* (10RG4) worden alleen tot het habitatype gerekend indien ze in mozaiek met de bovengenoemde associaties voorkomen en niet domineren.

Zelfstandige vormen van bovengenoemde rompgemeenschappen en derivaatgemeenschappen van de klasse *Scheuchzerietea*, zoals *DG Juncus effusus-Sphagnum-[Scheuchzerietea]* of *DG Nymphaea alba-[Scheuchzerietea]*, worden niet tot het habitatype gerekend.

Code habitat (sub)type	Code	Vegetatietypen	Repre- tativiteit	Voor- waarde
3160	06Ab02	<i>Sparganietum minimi</i>		
3160	06RG03	<i>RG Eleocharis multicaulis-Sphagnum-[Littorelletea/Scheuchzerietea]</i>	goed	2
3160	06RG04	<i>RG Juncus bulbosus-Sphagnum-[Littorelletea/Scheuchzerietea]</i>	matig	
3160	09AA03A	<i>Carici curtae-Agrostietum typicum</i>		2
3160	10AA01A	<i>Sphagnetum cuspidato-obesi typicum</i>	goed	
3160	10AA01B	<i>Sphagnetum cuspidato-obesi sparganietosum angustifolii</i>	goed	
3160	10AA02A	<i>Sphagno-Rhynchosporietum sphagnetosum cuspidati</i>	goed	
3160	10AA02B	<i>Sphagno-Rhynchosporietum sphagnetosum recurvi</i>	goed	
3160	10AA03	<i>Caricetum limosae</i>	goed	
3160	10AB01	<i>Eriophoro-Caricetum lasiocarpae</i>	goed	
3160	10AB01	<i>Eriophoro-Caricetum lasiocarpae</i>	goed	
3160	10AB01	<i>Eriophoro-Caricetum lasiocarpae</i>	goed	
3160	10DG02	<i>DG Nymphaea alba-[Scheuchzerietea]</i>		3
3160	10RG01	<i>RG Sphagnum cuspidatum-[Scheuchzerietea]</i>	goed	2
3160	10RG02	<i>RG Carex rostrata-[Scheuchzerietea]</i>	goed	2
3160	10RG02	<i>RG Carex rostrata-[Scheuchzerietea]</i>	goed	2
3160	10RG02	<i>RG Carex rostrata-[Scheuchzerietea]</i>	goed	2
3160	10RG03	<i>RG Eriophorum angustifolium-Sphagnum-[Scheuchzerietea]</i>	goed	2
3160	10RG03	<i>RG Eriophorum angustifolium-Sphagnum-[Scheuchzerietea]</i>	goed	2
3160	10RG03	<i>RG Eriophorum angustifolium-Sphagnum-[Scheuchzerietea]</i>	goed	2
3160	10RG04	<i>RG Molinia caerulea-Sphagnum-[Scheuchzerietea]</i>	goed	2
3160	11RG01	<i>RG Eriophorum vaginatum-[Oxycocco-Sphagnetea]</i>	goed	2

Relatief belang in Europa: groot

Het habitatype komt in Europa wijdverspreid voor, zowel in het laagland als in de bergen. In internationaal opzicht zijn vooral de dystrofe poelen met begroeiingen met drijvende egelskop van betekenis.

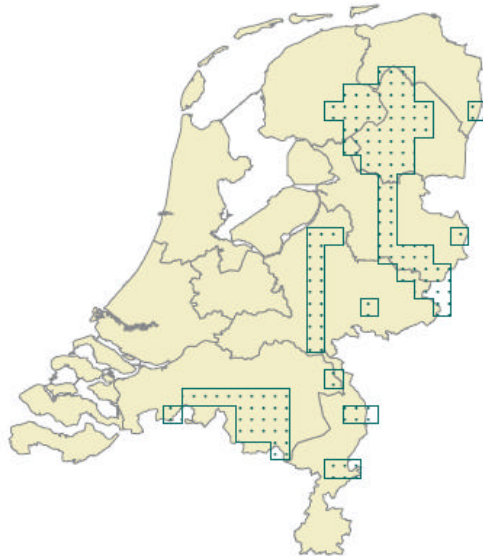
3. Kwaliteit

Kenmerken van een goede structuur en functie:

- Dystroof water (voedselarm en zuur, door humuszuren vaak bruingekleurd) water;
- Combinatie van open water en verlandingsvegetatie;
- Kruidlaag, indien aanwezig, gedomineerd door schijngrassen;
- Moslaag, indien aanwezig, gedomineerd door veenmossen;
- Ligging in een open landschap;
- Aaneengesloten oppervlakte van het habitatype tenminste 1 ha.

4. Bijdrage van gebieden

Verspreiding binnen Nederland: Het habitatype is in ons land beperkt tot de hogere (pleistocene) zandgronden. Daar is het tamelijk algemeen. Met hoge dichtheden van poelen komt het habitatype voor op het Drents Plateau (vooral in het Dwingelderveld) en op de Veluwe.

Verspreidingskaart zure vennen

Huidig voorkomen en Natura 2000: Momenteel omvat het type naar schatting honderd tot tweehonderd hectaren, waarvan ongeveer de helft bescherming geniet in Natura 2000 gebieden. De belangrijkste gebieden worden daarbij gevormd door Drents-Friese Wold & Leggelderveld (27), Dwingelderveld (30), Leenderbos, Groote heide & De Plateaux (136), Vecht en Beneden-Reggegebied (39) en de Veluwe (57).

Buiten het Natura 2000 netwerk komt o.a. een vencomplex met een grote oppervlakte van het habitatype voor in de Hatertse en Overasseltse vennen bij Nijmegen.

H3160 zure vennen: *relatieve bijdrage van Natura 2000 gebieden*

Natura 2000 gebied	Huidige rel. bijdrage (1)	Potentiele rel. bijdrage (2)	Argumentatie (1) of (2)
Drents-Friese Wold & Leggelderveld	++	++	(1) Opp. >15% goede kwaliteit
Dwingelderveld	++	++	(1) Opp. >15% én bijzondere kwaliteit
Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	++	++	(1) Opp. >15% goede kwaliteit
Vecht en Beneden-Reggegebied	++	++	(1) Bijzondere kwaliteit
Veluwe	++	++	(1) Bijzondere kwaliteit
Brabantse Wal	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Brunsummerheide	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Drentse Aa gebied	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Fochteloërveen	+	+	(1) Opp. 2-15%
Havelte-Oost	+	+	(1) Opp. 2-15%
Kampina & Oisterwijkse Vennen	+	+	(1) Opp. 2-15%
Maasduinen	+	+	(1) Opp. 2-15%
Mantingerzand	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Meinweg	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Regte Heide & Riels Laag	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit

Natura 2000 gebied	Huidige rel. bijdrage (1)	Potentiele rel. bijdrage (2)	Argumentatie (1) of (2)
Sallandse Heuvelrug	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Strabrechtse Heide & Beuven	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Witte Veen	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Bakkeveense Duinen	-	-	(1) Opp. < 2% matige kwaliteit
Borkeld	-	+	(1) Opp. < 2% matige kwaliteit (2) van matige naar goede kwaliteit
Lonnekermeer	-	-	(1) Opp. < 2% matige kwaliteit

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends: In de tweede helft van de negentiende eeuw en de eerste helft van de twintigste eeuw zijn uitgestrekte natte heiden met duizenden vennen en vennetjes verdwenen door grootschalige ontginningen. Veel regionale landschappen zijn in deze perioden onherkenbaar en voorgoed veranderd. In de laatste decennia zijn de veranderingen minder dramatisch. De meeste van de nog aanwezige hoogveenvennen zijn veiliggesteld in natuurreservaten of liggen verborgen in boswachterijen. Van de eens talrijke meerstallen, die een bijzondere vorm van het habitatype representeren, is vrijwel niets meer over. Het enige nog goed ontwikkelde voorbeeld (met open water) bevindt zich in het Witterveld bij Assen.

Recente ontwikkelingen: In de periode 1994-2004 hebben zich weinig veranderingen voorgedaan in het voorkomen van het habitatype.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: gunstig

Het areaal van het habitatype is de afgelopen eeuw min of meer gelijk gebleven, maar wel heel erg ijl geworden. Zo zijn in Noord-Brabant in de loop van de twintigste eeuw tweederde van de ruim 1.800 vennen te gronde gegaan. Sinds 1950 is het verspreidingsgebied stabiel.

Beoordelingsaspect oppervlakte: gunstig

Het aantal vennen is gedurende de laatste decennia min of meer stabiel, maar op veel plekken is de karakteristieke begroeiing gedegradeerd.

Beoordelingsaspect kwaliteit: matig ongunstig

1. Typische soorten: De meeste van de typische plantensoorten zijn in de begroeiingen van het habitatype aanwezig gebleven. De van oudsher minder algemene soorten, met name draadzegge, klein blaasjeskruid en drijvende egelskop zijn in de loop van de tweede helft van de 20^e eeuw achteruitgegaan. Recent lijkt het iets beter te gaan met de beide laatstgenoemde soorten. Zo was drijvende egelskop in de zuidelijke helft van het land lange tijd niet meer in de vennen te vinden, maar is de soort recent op twee locaties aangetroffen (Meinweg en Petersven bij Valkenswaard).

2. Structuur en functie: Aan de belangrijkste randvoorwaarden (zuur, voedselarm water) wordt op de meeste plekken waar het habitatype nog voorkomt, voldaan. Verdroging en vermessing vormen echter voortdurende bedreigingen.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: matig ongunstig

Het perspectief is te beoordelen als matig ongunstig, omdat de atmosferische depositie nog steeds boven de kritische norm ligt voor het habitatype.

Definitie gunstige staat van instandhouding: Voor een gunstige staat van instandhouding moet de huidige oppervlakte uitgebreid worden door herstel van gedegradeerde hoogveenvennen. Gestreefd wordt naar het voorkomen van het (goed ontwikkelde) habitatype in minimaal 50 atlasblokken.

Oordeel: matig ongunstig

Aspect	1994	2004
Verspreiding	gunstig	gunstig
Oppervlakte	matig ongunstig	gunstig
Kwaliteit	matig ongunstig	matig ongunstig
Toekomst perspectief	matig ongunstig	matig ongunstig
Beoordeling Svl	matig ongunstig	matig ongunstig

6. Bronnen

- Arts, G.H.P., H. van Dam, F.G. Wortelboer, P.W.M. van Beers & J.D.M. Belgers (2004). *De toestand van het Nederlandse ven*. Alterra-rapport 542, Wageningen, 123 pp.
- Voo, E.E. van der (1962). Twentse vennen. In: Twente Natuurhistorisch III. Heiden, vennen en vennen. Wetenschappelijke Mededelingen KNNV 43: 37-60.